

Slovanská lexikografie počátkem 21. století

Sborník příspěvků z mezinárodní konference
Praha 20. – 22. 4. 2016

B. Niševa, D. Blažek, I. Krejčířová,
K. Skwarska, E. Šlaufová, M. Vašíček (eds.)

Slovanský ústav, v. v. i.
Praha 2018

Kolektiv autorů.

Redakčně připravili:

B. Niševa, D. Blažek, I. Krejčířová, K. Skwarska, E. Šlaufová,
M. Vašíček

Vědeční recenzenti:

PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., dr. h. c.

PhDr. Ilona Janyšková, CSc.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Slovanská lexikografie počátkem 21. století (konference) (2016 : Praha, Česko)

Slovanská lexikografie počátkem 21. století : sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha 20.- 22 4.2016. -- Vydání první. -- Praha : Slovanský ústav AV ČR, v.v.i., 2018. -- 544 stran

Částečně anglický, bulharský, polský, ruský, slovenský, slovinský, srbský a ukrajinský text

ISBN 978-80-86420-65-3

811.16 * 81'374 * (062.534)

- slovanské jazyky

- lexikografie -- 21. století

- sborníky konferencí

811.16 - Slovanské jazyky [11]

©Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

Praha 2018

ISBN 978-80-86420-65-3

Obsah

Úvodem	11
--------------	----

A. SYNCHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

1. Výkladové slovníky, slovníkové portály

<i>Людмила Кирова: Български онлайн речници</i>	17
<i>Michaela Lišková: Exemplifikace v Akademickém slovníku současné češtiny</i>	25
<i>Tanja Mirtič: Flektivní a akcentuační paradigmata ve třetím vydání Slovníku slovinského spisovného jazyka</i>	33
<i>Renáta Neprašová: Propriální frazeologie ve výkladovém slovníku ...</i>	41
<i>Zdeňka Opavská: Monokolokabilita ve výkladovém slovníku</i>	49
<i>Andrej Perdiš: Dictionary Portal Fran: Current State and Future Developments</i>	57
<i>Andrej Perdiš: Tipologija iztočnic v tretji izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika</i>	67
<i>Andreja Žele: Prikazovanje različne prostomorfemskosti v razlagalnem slovarju</i>	73
<i>Piotr Źmigrodzki: Wielki słownik języka polskiego PAN – – elektroniczny słownik ogólny polszczyzny XXI wieku</i>	85

2. Dvojazyčné slovníky

<i>Renate Belentschikow: Русский глагол в 10-ом томе майнцского Русско-немецкого словаря</i>	101
<i>David Blažek: Slovinská počítačová terminologie a její odraz ve Slovinsko-českém slovníku</i>	113
<i>Владимир Дубичинский: Словарное описание «ложных друзей переводчика» и лексических параллелей</i>	121
<i>Желька Финк-Арсовски: О двух словарях сравнительных фразеологизмов</i>	131

<i>Mária Košková: Bezekvivalentná lexika v dvojjazyčnom slovníku (na bulharskom a slovenskom materiáli)</i>	139
<i>Елена Крейчова: Езикът на юридическите текстове, отразен в Чешко-българския юридически речник</i>	147
<i>Petra Stankovska: Nový česko-slovinský slovník</i>	155

3. Speciální slovníky

<i>Людмила Бабенко: Русские синонимы в лексикографических параметрах: три версии идеографического словаря</i>	165
<i>Miroslaw Bańko: Prospects for Distinctive Synonym Dictionaries in the Light of New Research on Loanword Adaptation in Polish and Czech</i>	173
<i>Диана Благоева – Сия Колковска: Аспекти на нормативността в съвременните славянски неологични речници</i>	181
<i>Ludmila Danylenko: Český jazyk a lidová kultura: projektový záměr lingvokulturologického slovníku</i>	189
<i>Людмила Федорова: Концепт ДОМ в новом Аксиологическом лексиконе славян и их соседей</i>	199
<i>Martina Ivanová – Martin Ološtiak: Morfematické a slovotvorné slovníky slovenčiny</i>	209
<i>Veronika Kolářová – Jana Klímová – Anna Vernerová: Valency Lexicon of Czech Nouns NomVallex: Starting Point and Goals</i>	219
<i>Анна Кулева: К завершению работы над VI томом Словаря языка русской поэзии XX века: конкорданс нового типа</i>	227
<i>Martin Ološtiak – Martina Ivanová: Slovník viacislovných potenování v slovenčine</i>	233
<i>Petya Osenova – Kiril Simov: Enriching Valency Frames Lexicon of Bulgarian with Semantic Roles</i>	241
<i>Лариса Шестакова: Славянские заимствования в поэзии Серебряного века (по словарным и корпусным данным)</i>	249
<i>Милен Томов: Лексикографска репрезентация на правописната норма</i>	257

4. Popis slovní zásoby slovanských jazyků – teorie a praxe

<i>Алла Архангельська: Словотвірна фемінізація в сучасному українському мовленні: лексикографічний аспект</i>	269
<i>Атанаска Атанасова: Приложение на Българския национален корпус в лексикографията (с оглед на новите думи в българския език)</i>	279
<i>Veronika Čurdová – Magdalena Kroupová: Slovesa běžet a běhat v lexikografické perspektivě</i>	287
<i>Alexandra Jarošová: Pri ktorých slovesách je reflexívny element sa krátkym tvarom zámena seba?</i>	295
<i>Svetla Koeva – Tsvetana Dimitrova – Karel Oliva: Bulgarian and Czech Names and Name Triggers in WordNet</i>	303
<i>Димитър Колев: Интернационализация на лексиката от областта на спорта в българския и чешкия език</i>	311
<i>Мария Ковшова: Фразеология как особый код культуры: теоретический и лексикографический аспекты</i>	319
<i>Magdalena Kroupová – Veronika Čurdová: Lexikografické zpracování sloves pohybu a sloves transportu</i>	327
<i>Миглена Михайлова-Паланска: Проблеми на стандартизацията на туристическата терминология в българския и чешкия език</i>	335
<i>Hana Mžourková: K výkladu významu neurčitých zájmen v českých a slovinských výkladových slovnících</i>	343
<i>Божана Нишева: Неографското представяне на фразеологичните неологизми в българския и в чешкия език</i>	351
<i>Dorota Pazio-Wlazłowska: Katolicyzm i prawosławie we współczesnej leksykografii polskiej i rosyjskiej</i>	359
<i>Joanna Satola-Staškowiak: Korpusy językowe i wyszukiwarki korpusowe a badania nad współczesnymi tendencjami języków słowiańskich</i>	367
<i>Татяна Михайловна Воронина: Проблемы лексикографической репрезентации метафорических значений (на материале толковых и идеографических словарей)</i>	375
<i>Mojca Žagar Karer: Slovenska terminologija danes in jutri</i>	383

B. DIACHRONNÍ LEXIKOGRAFIE

<i>C. L. Borissoff</i> – <i>A. K. Шапошников</i> : Опыт создания словаря общих и родственных слов русского и санскрита	395
<i>Alena M. Černá</i> : Terminologie v nomenklátorech <i>Daniela Adama z Veleslavína</i>	407
<i>Маргарита Чернышева</i> : Типы «дополнительной информации» в палео-, медиославянской и в русской исторической лексикографии	415
<i>Христина Дейкова</i> : Из практиката в <i>Българския етимологичен речник</i> – славянски или балкански произход на две диалектни български думи?	425
<i>Елена Генералова</i> : Выделение и лексикографирование лексики просторечного характера (на материале русского языка XVI–XVII вв.)	433
<i>Татяна Илиева</i> : Към въпроса за лексикографското описание на книжовното наследство на Йоан Екзарх	441
<i>Ненад Б. Ивановић</i> : Ка почецима научног метода у српској дескриптивној лексикографији (анализа <i>Покушенија смислосродног речника</i> Ј. С. Поповића из 1847. године)	453
<i>Alenka Jelovšek</i> : <i>Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja</i> : pomenske razlage in zgodovinska stvarnost	463
<i>Валентина Калиновская</i> : <i>Словарь русского языка XIX века</i> как историко-лексикологический проект	471
<i>Лейла Юрьевна Мирзоева</i> : Отражение эволюционного аспекта аксиологических представлений в Национальном корпусе русского языка	481
<i>Petr Nejedlý</i> : <i>Cesty k slovníku raněnovověké češtiny</i>	489
<i>Мария Новак</i> : Христинопольский Апостол XII века как лексикографический источник	495
<i>Яна А. Пенькова</i> – <i>Александра Е. Соболева</i> : Словник германизмов, заимствованных в русский язык Средневековья через польское посредство, и новые данные картотеки <i>Словаря русского языка XI–XVII вв.</i>	503

<i>Zdenka Ribarova: Srovnávací index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky</i>	513
<i>Miloslava Vajdlová: Elektronický slovník staré češtiny v kontextu slavistickém</i>	523
<i>Jadwiga Waniakowa: Efekty przełomu cyfrowego we współczesnej etymologii</i>	531
Abecední řazení autorů	540

Morfematické a slovotvorné slovníky slovenčiny*

Martina Ivanová – Martin Ološtiak

Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Slovensko
ivanovmartina@gmail.com – olo.martin@gmail.com

Morphemic and Derivational Dictionaries in Slovak

The paper presents morphemic and derivational dictionaries in Slovak. It scrutinizes the development of morphemic research at the Department of Slovak language in Prešov from 1994 up until now. It provides comments on *The Dictionary of Slovak Language Root Morphemes* (Sokolová et al. 2005, 2007, 2012), focusing on root morphemes with symmetry of form and meaning and asymmetry of form and meaning. One of the main aims of the described dictionaries is to reflect, in the best possible way, on morphemic and derivational relations among lexical units in the system of the Slovak language.

Keywords: morphemic dictionary, dictionary of root morphemes, homonymy, polysemy, alternation, variation

1. Morfematické výskumy na prešovskej slovákistike

Prvú fázu morfematických výskumov v kontexte prešovskej slovákistiky možno vymedziť rokmi 1994–1999. Spiritom movens morfematického výskumu slovenčiny sa stáva M. Sokolová, ktorá v 90. rokoch 20. stor. publikuje spolu s ďalšími spoluautormi viacero zásadných štúdií (Sokolová – Šimon 1994; Sokolová a kol. 1996 a i.). Završením tejto etapy bolo vydanie *Morfematického slovníka slovenčiny* (MSS, Sokolová a kol. 1999). Jeho súčasťou je rozsiahla štúdia *Teoretické zásady morfematického spracovania slovenčiny* (Sokolová 1999), v ktorej autorka predstavila základné východiská morfematického spracovania jednotiek (zásady segmentácie, vzťah medzi diachrónnym a synchrónnym pohľadom na morfematickú štruktúru, vzťah medzi morfematickou a derivačnou štruktúrou, identifikácia morfém a submorfém, charakteristika morfém a submorfém). Slovník obsahuje aj používateľský manuál (prehľad grafických prostriedkov označovania rozsegmentovaných lexém), ako aj štatistické spracovanie jednotiek (počet lexikálnych jednotiek podľa indexov, počet plnovýznamových a neplnovýznamových jednotiek a inventár jednotlivých typov morfém).

Druhú fázu možno vymedziť rokmi 1999 až 2006, keď dochádza k doplneniu autorského kolektívu o nových členov (M. Ološtiak, M. Ivanová, K. Vužňáková, B. Czéreová). Po vydaní MSS sa začalo s prácami na jeho druhej mutácii, v ktorej

* Táto práca vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0433/16.

sa hlavnými princípom usporiadania jednotiek stala klasifikácia na základe koreňových morféme a usporiadanie lexém na základe derivačnej postupnosti. Výsledkom tohto prístupu bolo vydanie *Slovníka koreňových morféme slovenčiny* (SKMS, Sokolová a kol. 2005), bližšie pozri kap. 2.

V nadväznosti na toto lexikografické dielo vychádza zborník *Morfematický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania)* (Sokolová a kol. 2006). Zborník obsahuje štúdie venujúce sa problematike štatistického spracovania apelatívnych a propriálnych radixov, fonematickej štruktúry radixov, morfematicko-derivačnej štruktúry lexém, afixov, vokalicových alternácií v radixoch, alternácií a variantov koreňových morféme prevzatých slov, synchronie a diachronie v slovníku koreňových morféme a i.

Tretiu fázu možno vymedziť rokmi 2007 až 2012. V tejto etape pokračovali práce na slovníku, čoho výsledkom bolo 2. a 3. vydanie SKMS (Sokolová a kol. 2007, 2012). V týchto upravených vydaniach dochádza k niektorým zmenám pri spracovaní lexém. Okrem opráv chýb sa tiež realizovalo dopĺňanie materiálu. Hoci sa ukázalo, že lexikálny materiál dominantne založený na databáze *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* (KSSJ, 1997) je dostatočne reprezentatívny, systemizácia jednotiek v jednotlivých slovotvorných súboroch a slovotvorných hniezdach, ako aj individuálna morfematická segmentácia odhalili isté štruktúrne medzery spôsobené absenciou individuálnej lexikálnej jednotky. V niektorých prípadoch sme preto pristúpili k doplneniu týchto absentujúcich lexém do slovníka. Takýto krok sme urobili najmä vtedy, ak nám doplnená lexéma umožnila systemizovať slovotvorný súbor analogicky s podobne štruktúrovanými súbormi jednotiek, porov.:

*[ABS]TIN		*[ABS]TIN
1 [abs]tin-enc:i-a	}	2 [abs]tin-ov-a:t'
1 > [abs]tin-ent-ø		1 > [abs]tin-enc:i-a
2 >> [abs]tin-ent-k-a		2 >> [abs]tin-enc-n-y'
2 >> [abs]tin-ent-sk-y'		1 > [abs]tin-ent-ø
2 > [abs]tin-enc-n-y'		2 >> [abs]tin-ent-k-a
		2 >> [abs]tin-ent-sk-y'

Takto sme do slovníka doplnili jednotky *oxidovať*, *parcelovať*, *migrovať*, *modulovať*, *erektilný*, *súsledný*, *explikovať*, *implikačný* a i. Pri dopĺňaní jednotiek sme sa opierali o ich frekvenciu zistenú v Slovenskom národnom korpuse a relevantnosť pre motivačné vzťahy a morfematickú štruktúru jednotiek.

Jednou z ďalších zmien v lexikografickom spracovaní jednotiek je uvádzanie variantnej morfematickej segmentácie pri motivátoch s viacnásobnou motiváciou (polymotiváciou), porov.:

- 0 **liesk**-a
 0 > **liesk**-ov-ý
 0 >(>) **liesk**-ov-ec-ø | **liesk**-ov:ec-ø

Ďalšia podstatná zmena sa týkala spôsobu uvádzania variantov. V tomto bode sme nadviazali na podnetnú štúdiu A. Jarošovej (2009), ktorá konštatuje: „... otázka variantov má pre lexikografa kľúčovú závažnosť aj preto, lebo sa týka problému totožnosti slova, teda otázky, či máme pred sebou jedno slovo v dvoch formálnych obmenách, alebo máme pred sebou dve slová.“ V slovníku sa varianty zaznamenávajú prostredníctvom znaku lomka (/), pričom v prvom vydaní sme variantnosť zachytávali predovšetkým pri tzv. fonematických variantoch radixov, a to pri jednotkách v pozícii motivátov. V treťom vydaní sme sa rozhodli jednak okrem fonematickej variantnosti označovať aj morfológickú a lexikálnu variantnosť, jednak uvádzať varianty aj na úrovni derivátov, porov. odlišné spracovanie hesiel z prvého a tretieho zväzku:

*ČAČ ¹ / ČEČ		*ČAČ ¹ / ČEČ
0 Čač-in-a / čeč-in-a	}	0 Čač-in-a / čeč-in-a
0 > Čač-in-ov-ý		0 > Čač-in-ov-ý / čeč-in-ov-ý
0 > čeč-in-ov-ý		

Práca na morfematicko-derivačnom type slovníka stavia pred autorov mnoho výzev v podobe riešenia viacerých parciálnych problémov súvisiacich s otázkami morfematickej segmentácie, derivačných vzťahov, motivácie, vzťahu synchronie a diachronie a pod. Pri práci na treťom zväzku sme sa pokúsili o komplexné vyhodnotenie a jednotné systematické riešenie súvisiace so spôsobom spracovania jednotlivých jednotiek a javov v slovníku.

Poslednú fázu morfematických, resp. morfematicko-derivačných výskumov možno datovať od roku 2012. V rámci nej bola hlavná pozornosť venovaná príprave kolektívnej monografie *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (Ološtiak a kol. 2015a), ktorej cieľom je čo najkomplexnejšia deskripcia a explanácia fungovania slovotvorného systému slovenského jazyka v langue, ako aj v parole. Monografia materiálovo vychádza zo SKMS (Sokolová a kol. 2012) a na základe princípu slovotvornej parametrizácie sa v nej realizuje kvantitatívne spracovanie slovotvorne relevantných parametrov získaných zo slovníka a následne ich kvalitatívne vyhodnotenie.

V nadväznosti na materiál slovníka sa realizovala príprava *Retrográdneho morfematického slovníka slovenčiny* (Ološtiak a kol. 2015b), v ktorom sa spracúva cca 82 000 retrográdne usporiadaných jednotiek, porov. krátku ukážku (M – motivovanosť, N – nemotivovanosť, Sf1 – morfológická značka zachytávajúca slovnodruhový a gramatický charakteristiku jednotky):

6,0 M **francúz**-št-in-a Sfl
 0,7 M **duť**-in-a Sfl
 0 M vy-**du**-t-in-a Sfl
 0 M po-**chut**-in-a Sfl
 0 M **tek**-ut-in-a Sfl
 0 M **škut**-in-a Sfl
 1 N **rutín**-a Sfl

Jedným z ďalších cieľov našich výskumov je príprava sprístupnenia slovníka vo forme elektronickej databázy.

2. Slovník koreňových morfém slovenčiny – aspekty spracovania jednotiek

Pri výstavbe slovníka koreňových morfém sme sa opierali hlavne o slovníky A.I. Kuznecovovej a T.F. Jefremovovej (Кузнецова – Ефремова 1986), A.N. Tichonova (Тихонов 1985), M. Skarżyńskiego (1989). Do úvahy sme brali tiež výsledky českej derivatologickej školy (Dokulil 1962) a teoretické práce K. Buzássyovej (1974), J. Horeckého a kol. (1989) a J. Furdíka (1993, 2004).

SKMS (Sokolová a kol. 2005, 2007, 2012) predstavuje morfematicko-derivačný typ slovníka, obsahuje teda morfematicky segmentované jednotky, ktoré sme usporiadali v zásade derivačne podľa vzťahov fundácie a motivovanosti, avšak vzhľadom na niektoré špecifiká (napr. neopakujeme rozdielne lexie, ak majú rovnakú morfematickú štruktúru) nejde vždy o zhodu medzi slovotvornými hniezdami a našimi súbormi morfém. Slovník zachovaním morfematického členenia v každej motivačne usúvzťažnenej jednotke ponúka používateľom celostný pohľad na vzťah morfematickej a derivačnej štruktúry.

V hesle je prvá koreňová morféma východiskového motivujúceho slova zapísaná pomocou veľkých písmen foneticky, napr. **ĎEL** (ĎIEL, ĎIEL'). Primárna koreňová morféma v súbore koreňových morfém je označená tučne. Za primárnu koreňovú morfému pokladáme morfému východiskového (primárneho) motivantu. V slovníku nachádzame nasledujúce typy hesiel:

- jednoduché koreňové morfémy bez variantov: **Č**, **DOM**, **ČAĎ**, [DE] **FRAUD**;
- variantné koreňové morfémy (označené lomkou): **KAPSUL** / KAPSL', **KOKTAIL** / KOKTEIL';
- alomorfy koreňových morfém (uvádzané v zátvorkách): **ČIERN** (ČERN, ČERN'), **VIEZ** (VEZ, VOZ, VÁŽ);
- supletívne koreňové morfémy: **ČLOVEK** (LUD), **DOBR** (LEPŠ);
- viazané koreňové morfémy (označené hviezdíčkom): ***ČA** (ČIA, ČIN, ČÍN);
- homonymné koreňové morfémy sú označované horným indexom: **ČEL**¹ (ČIEL), **ČEL**²;

- polysémické koreňové morfémy s dvoma, resp. viacerými rozlíšenými slovotvornými hniezdami sa uvádzajú v jednom súbore a sú naznačené grafickým znakom • pri heslovej koreňovej morféme: • **ĎIV**¹.

Pri charakteristike koreňových morfémy možno vyjsť z diferenciácie radixov so symetriou formy a významu a radixov s asymetriou formy a významu (Sokolová – Genčí 2006). Radixy so symetriou formy a významu sú jednoduché monosémne radixy, pri ktorých je jedna forma nositeľkou jedného lexikálneho významu. V rámci podskupiny radixov so symetriou formy a významu možno vyjsť zo základného delenia radixových hesiel na viazané a neviazané radixy. Neviazané radixy existujú v lexémach len s gramatickými morfémy, napr. **VOD** (**vod-a**), **KONT** (**kont-o**). Za viazané považujeme aj radixy v prevzatých lexémach, ktoré sa adaptovali pomocou afixov, a reflexíva tantum.

Pri radixoch s asymetriou formy a významu môže ísť o prípad, keď je jedna forma nositeľkou viac než jedného lexikálneho významu. Takáto asymetria formy a významu sa v slovníku uplatňuje buď ako radixová polysémia, alebo ako radixová homonymia.

Jedným z kľúčových krokov bolo teda pri spracovaní radixov v slovníku odlíšenie polysémie a homonymie. Homonymia radixov vzniká pri preberaní lexikálnych jednotiek: môže ísť o homonymiu domáceho a prevzatého radixu (**MOT**¹ *motor* – internacionálny radix pôvodne z latinčiny, **MOT**² *motat'* – domáci radix) alebo o homonymiu radixov prevzatých z rôznych jazykov (**MAN**¹ *manuál* – pôvodom latinský radix, **MAN**² *manometer* – pôvodom grécky radix). V takýchto prípadoch možno hovoriť o interlingválnej heterogénnej homonymii radixov. V prípade diachrónnej sémantickej dekorelácie medzi významami polysémickej jednotky sa v diachrónnej lexikológii uvažuje o tzv. historickej alebo homogénnej homonymii (Dolník 2003), ktorá sa realizuje pri sémantickom rozštiepení významu. V našom spracovaní sa prípadná homogénna homonymia radixov nespája s vymedzením osobitnej homonymickej koreňovej morfémy, diachrónne usúvzťažnené primárne motivanty sú príslušníkmi dvoch osobitných slovotvorných hniezd, ale jedného súboru koreňových morfémy, porov.

*• **JEŽ**

- 0 **jež-ø**
- 0 > **jež-i**
- 0 > **jež-k-o**
- 0 > **jež-ov:k-a**
- 0 > **jež-ur-a**
- 0 > **jež-ac-i**
- 0 > **jež-at-y**
- 0,3 > **jež-o-hlav-ø**

- 0 **jež**-i:t' (sa) {**na-jež**-i:t'; **z-jež**-i:t'}
- 0 **na-jež**-i:t' (sa) {**jež**-i:t'}
- 0 **z-jež**-i:t' (sa) {**jež**-i:t'}
- 0 > roz-**jež**-i:t' sa

Ďalší prípad asymetrie formy a významu predstavujú radixy s asymetriou jedného významu a viacerých foriem. Takýto prípad asymetrie sa realizuje ako radixová alomorfnosť (alternatívne podmienené radixy) alebo radixová variantnosť (alternatívne nepodmienené varianty radixov).

V slovníku sa zachytávajú derivačne a vidovo podmienené alternanty koreňových morféme, avšak alternácie vyvolané gramatickými morfémi sa uvádzajú len sporadicky, len ak sa takéto tvary v slovníku vyskytujú, napr. **pís**-a:t' (-**píš**-e:ø). Alternatívna postupnosť vyplýva z derivačnej postupnosti motivátov v súbore, nie z abecedného usporiadania alomorf v hesle.

Varianty vznikajú najčastejšie pri adaptácii internacionalizmov (**PLAYBACK** / **PLEJBEK**, **AEROB** / **EROB**) alebo pri onomatopoických interjekciách (**HA** / **HE** / **HI** / **HIH** / **CHA** / **CHE** / **CHECH** / **CHI** / **CHICH** / **CHO** / **CHU**).

Lexémy sú v heslách usporiadané podľa týchto hierarchicky usporiadaných postupností (Sokolová a kol. 2003):

1. slovotvorný spôsob a slovotvorný postup (derivácia, v rámci nej transfixia – sufixácia – postfixácia – reflexivizácia – prefixácia + kombinované postupy, kvázikompozícia, kompozícia, zmiešaný postup – kompozično-derivatívny postup, desémantizácia, sémantizácia);
2. slovnodruhovú príslušnosť (substantíva, adjektíva, adverbiá, verbá, synsémantiká);
3. typ onomaziologickej kategórie (pri derivátoch: 1) transpozícia; 2) modifikácia; 3) mutácia; pri kompozitách: 1) integrácia; 2) modifikácia; 3) mutácia);
4. onomaziologická kategória;
5. abecedné usporiadanie.

Slovotvorný systém má zložitú štruktúru, jednotlivé lexémy sa združujú do hierarchicky komplexnejších jednotiek, slovotvorných útvarov. V rámci rovnakokoreňových slovotvorných útvarov (Furdík 2004: 73n.) možno evidovať viacdimenziónálne vzťahy medzi mnohými členmi slovotvorných hniezd, radov a paradigiem. To súvisí s existenciou bezprostrednej a sprostredkovanej, jedinej a viacnásobnej motivácie (Furdík 2004: 28). Tieto motivačné typy komplikujú ideálny vzťah *jeden motivant* – *jeden motivát*. V slovníku sme sa v rámci možností pokúsili zachytiť okrem prípadov jedinej motivácie (prípad, keď motivát má jeden motivant) aj prípady viacnásobnej a vzájomnej motivácie. O viacnásobnej motivácii hovoríme vtedy, ak má motivát viacero motivantov, o vzájomnej motivácii uvažujeme v prípadoch, keď sú lexémy motivované recipročne.

Viacnásobnú motiváciu označujeme zátvorkovaním okrúhlymi zátvorkami, napríklad lexéma *višňovica* je motivovaná jednak adjektívom *višňový* (‘višňová pálenka’), jednak substantívom *višňa* (‘pálenka z višnie’), čo sa v slovníku zachytáva prostredníctvom nasledujúceho grafického spracovania:

- 0 **višň-a**
- 0 > **višň-ov-ý**
- 0 >(>) **višň-ov-ic-a** | **višň-ov:ic-a**

Vzájomnú motiváciu naznačujeme znakom ><. O vzájomnej motivácii možno napríklad uvažovať pri lexémach *profesionálny* ‘taký, ktorý sa týka profesionála’ a *profesionál* ‘ten, kto je profesionálny’ (*profesionálny* ↔ *profesionál*), čo sa v slovníku premieta do nasledujúceho grafického znázornenia:

- *•[PRO]FES
- 1 [pro]fes-i-a
- 2 > [pro]fes-i-on:ál-n-y
- 1 >>< [pro]fes-i-on:ál-ø

3. Ďalšie morfematicko-derivačné výskumy v kontexte prešovskej slovistiky

Z ďalších projektov morfematicko-derivačných výskumov v prešovskom kontexte možno spomenúť práce Ľ. Liptákovej a K. Vužňákovej. Ide jednak o *Malý slovotvorný slovník slovenčiny*, v ktorom sa spracúvajú najdôležitejšie parametre slovotvorného systému, pričom sa prihliada na jeho použiteľnosť v školskej praxi pri vyučovaní slovotvorby. Elektronická podoba *Malého slovotvorného slovníka* je súčasťou vysokoškolskej učebnice *Dieťa a slovotvorba* (Liptáková – Vužňáková 2009).

Ďalej možno spomenúť *Slovotvorný slovník kompozít v slovenčine*, ktorý je súčasťou monografie *Kompozitá v slovenčine* (Vužňáková 2012). V ňom sa spracúvajú lexémy utvorené na základe kompozičného slovotvorného postupu, a to na základe 11 slovotvorných parametrov (heslo, kolokácia, motivačný, resp. slovotvorný význam, slovotvorná štruktúra, alternačné zmeny, slovotvorné prostriedky, typ slovotvorných prostriedkov, slovotvorný postup, slovnodruhovú charakteristiku motivantu, slovnodruhovú charakteristiku motivátu, typ onomaziologickej kategórie, slovotvorná kategória a motivačná intencia).

Literatúra:

- Buzássyová 1974:** Buzássyová, K. *Sémantická štruktúra slovenských deverbatív*. Bratislava: Veda.
- Dokulil 1962:** Dokulil, M. *Tvoření slov v češtině. 1. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

- Dolník 2003:** Dolník, J. *Lexikológia*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Furdík 1993:** Furdík, J. *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter.
- Furdík 2004:** Furdík, J. *Slovenská slovotvorba (Teória, opis, cvičenia)* (ed. M. Ološtiak). Prešov: Náuka.
- Horecký a kol. 1989:** Horecký, J. a kol. *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- Jarošová 2009:** Jarošová, A. Problematika lexikálnej variantnosti a spôsoby jej lexikografického zachytenia. In: *Dynamické tendencie v pravopise* (ed. M. Považaj). Bratislava: Veda, 98–134.
- KSSJ: Krátky slovník slovenského jazyka.** J. Kačala a kol. Bratislava: Veda 1997.
- Liptáková – Vužňáková 2009:** Liptáková, Ľ. – Vužňáková, K. *Dieťa a slovotvorba*. Prešov: PF PU.
- Ološtiak a kol. 2015a:** Ološtiak, M. a kol. *Kvantitatívne a kvalitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*. Prešov: FF PU.
- Ološtiak a kol. 2015b:** Ološtiak, M. a kol. *Retrográdny morfeematický slovník slovenčiny*. Prešov: FF PU.
- Skarżyński 1989:** Skarżyński, M. *Mały słownik słowotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Sokolová 1999:** Sokolová, M. Teoretické zásady morfeematického spracovania slovenčiny. In: *Morfematický slovník slovenčiny*. M. Sokolová a kol. Prešov: Náuka, 9–56.
- Sokolová – Genči 2006:** Sokolová, M. – Genči, J. Štatistické spracovanie apelatívnych radixov. In: *Morfematický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania)* (eds. M. Sokolová a kol.). Prešov: FF PU, 57–78.
- Sokolová – Šimon 1994:** Sokolová, M. – Šimon, F. Segmentácia prevzatých slov v slovenčine. – *Jazykovedný časopis* 45, 128–149.
- Sokolová a kol. 1996:** Sokolová, M. a kol. Predpony v morfeematickom slovníku spisovnej slovenčiny. In: *Studia Philologica* 3. (red. Z. Stanislavová a kol.). Prešov: Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Pedagogická fakulta v Prešove, 100–114.
- Sokolová a kol. 1999:** Sokolová, M. a kol. *Morfematický slovník slovenčiny*. Prešov: Náuka.
- Sokolová a kol. 2003:** Sokolová, M. a kol. Zásady spracovania slovníka koreňových morfév v slovenčine. – *Jazykovedný časopis* 54, 67–82.
- Sokolová a kol. 2005:** Sokolová, M. a kol. *Slovník koreňových morfév slovenčiny*. Prešov: FF PU.
- Sokolová a kol. 2006:** Sokolová, M. a kol. (eds.). *Morfematický výskum slovenčiny (možnosti jeho štatistického, elektronického a didaktického spracovania)*. Prešov: FF PU.

Sokolová a kol. 2007: Sokolová, M. a kol. *Slovník koreňových morfév slovenčiny*. 2., uprav. vyd. Prešov: FF PU.

Sokolová a kol. 2012: Sokolová, M. a kol. *Slovník koreňových morfév slovenčiny*. 3., uprav. a dopl. vyd. Prešov: PU v Prešove.

Vužňáková 2012: Vužňáková, K. *Kompozitá v slovenčine*. Prešov: PF PU.

Кузнецова – Ефремова 1986: Кузнецова, А.И. – Ефремова, Т.Ф. *Словарь морфем русского языка*. Москва: Русский язык.

Тихонов 1985: Тихонов, А.Н. *Словообразовательный словарь русского языка*. Москва: Русский язык.